

## ПРАВОВА ОСНОВА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

*Інструментом забезпечення економічного зростання є побудова механізму регулювання інвестиційних процесів. Інвестиційне законодавство як форма реалізації інвестиційних процесів містить широке коло нормативних та підзаконних нормативних актів. Інвестиційна діяльність в Україні регулюється не тільки національним законодавством. Першочергову роль у регулюванні інвестиційних відносин відіграє міжнародне право, зокрема ряд міжнародно-правових актів.*

Стан економічної системи нашої держави на сучасному етапі все ще характеризується ліквідацією наслідків економічної кризи в усіх секторах економіки. Процеси зміни державного устрою привезли до значних дисбалансів в організаційно – економічному механізмі державного розвитку, що спричинило негативні процеси морального й фізичного старіння виробничого потенціалу економіки. На сучасному етапі значної уваги потребує вдосконалення й стимулювання механізмів акумуляції матеріально-фінансових ресурсів та спрямувати

їх на утворення доданої вартості. Ключовим інструментом забезпечення стійкого економічного зростання є побудова дієвого механізму регулювання інвестиційних процесів [1, 162].

Забезпечити здійснення інвестиційної діяльності з урахуванням суспільних інтересів у масштабі країни спроможна лише держава як виразник таких інтересів. У зв'язку з цим українським законодавством передбачається державне регулювання інвестиційної діяльності.

Важливим інструментом державного регулювання економіки, як і державного управління в цілому, є право. Україна, як суверенна держава зробила значні кроки у створенні своєї власної цілісної правової системи. За останні роки Верховною Радою України прийнято багато законів, які регулюють відповіді відносини, пов'язані з власністю, підприємництвом, банківською, інвестиційною та зовнішньоекономічною діяльністю, оподаткуванням, захистом прав споживача, здійсненням валютної політики, приватизацією тощо [2, 206].

Інвестиційне законодавство України з'явилося після прийняття 24 серпня 1991 р. Акту проголошення незалежності. В інвестиційному законодавстві домінує принцип рівності в регламентації прав вітчизняних та іноземних інвесторів, і відповідно до цього принципу має формуватися система нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері інвестування.

На думку В.П. Нагребельного, можна виділити дві основні групи:

По – перше, це комплексні законодавчі і підзаконні акти, які мають універсальний характер і встановлюють основні принципи та загальні положення правового регулювання діяльності на території України вітчизняних та іноземних інвесторів;

По – друге, це предметні або рамкові законодавчі акти, що регламентують правовий режим інвестиційної діяльності в Україні [3, 201].

Інвестиційне законодавство як форма реалізації інвестиційного права містить широке коло нормативних актів, які регулюють інвестиційну діяльність. Основу нормативно-правових актів, що регулюють цей вид діяльності, складають, безумовно, закони. Разом з тим особливістю правового регулювання інвестиційної діяльності є те, що відносини регламентуються широко системою підзаконних нормативних актів.

Разом з цим Чернадчук В.Д. вважає, що інвестиційне законодавство є підсистемою господарського законодавства, а отже йому притаманні риси, характерні як для законодавства взагалі, так і для господарського законодавства зокрема: розгалуженість і велика кількість нормативних актів. До сфери інвестиційної діяльності, динамізм інвестиційної

діяльності та її правового регулювання, до суб'єктивних – недостатня увага до оптимізації інвестиційного законодавства з боку держави та численні експерименти у сфері інвестиційної діяльності, кожен з яких має своє правове забезпечення; наявність у системі інвестиційного законодавства значної кількості нормативних актів обмеженої сфери дії – відомчих і локальних; відсутність Інвестиційного кодексу; наявність нормативних актів СРСР, які застосовуються відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР»; наявність дореформених нормативних актів, що значною частиною суперечать основним засадам правового регулювання в умовах запровадження ринкових відносин в економіку України [4, 206].

Система інвестиційного законодавства – це розміщення масиву інвестиційно-правових норм з урахуванням зв'язків і залежностей між ними.

Як підгалузь господарського законодавства інвестиційне законодавство базується на ньому. До господарського законодавства входять нормативні акти загальної сфери дії, що регулюють господарську діяльність, у тому числі пов'язану з інвестуванням і функціонуванням її суб'єктів незалежно від видів і сфер цієї діяльності. У сфері інвестиційної діяльності діють:

- положення Конституції України щодо забезпечення державою соціальної спрямованості економіки України (ст. 13); права власності (у т.ч. інтелектуальної) (ст.41); права на підприємницьку діяльність(ст. 42); основних засад законодавчого регулювання у сфері економіки (ст. 5, 7-9, 91) тощо;

- положення кодексів: Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, зокрема щодо правового регулювання інвестиційної діяльності (глава 34), іноземних інвестицій (глава 38), спеціальних (вільних) економічних зон (глава 39 ), концесії (глава 40) тощо ; Господарського процесуального кодексу щодо вирішення господарських спорів; кодексу законів про адміністративні правопорушення України щодо використання земельних ділянок під забудову (ст. 62, 68, 69) та ін.;

- положення Законів України «Про інвестиційну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних(вільних) економічних зон», « Про концесії», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та ін. ;

- положення підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють окремі питання здійснення інвестиційної діяльності.

Основним та загальним нормативно-правовим актом, на якому ґрунтується вся система інвестиційного законодавства, є Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року з наступними змінами та доповненнями. Цей закон визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності в Україні. Він спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування народного господарства України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про інвестиційну діяльність»: Відносини, що виникають при здійсненні інвестиційної діяльності в Україні, регулюються цим Законом, іншими законодавчими актами України.

Інвестиційна діяльність суб'єктів України за її межами регулюються законодавством іноземної держави, на території якої ця діяльність здійснюється, відповідними договорами України, а також спеціальним законодавством України.

Особливості здійснення інвестиційної діяльності на території України суб'єктами інвестиційної діяльності, розташованими за межами України, а також цих суб'єктів і суб'єктів України визначаються спеціальним законодавством України.

О. М. Вінник виділяє такі розділи інвестиційного законодавства [5, 25-28]:

– правовий режим іноземного інвестування. Основним нормативним актом цього розділу є Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.04.1996 р., який визначає особливості правового режиму іноземного інвестування. Його суттєвою рисою є те, що для іноземних інвесторів встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством та міжнародними договорами. Законом передбачено критерії надання пільг для інвестиційних проєктів із залученням іноземних інвестицій лише стосовно пріоритетних напрямків, у яких вони мають здійснюватися. Але такі важливі критерії, як обсяг іноземних інвестицій, їх види, на жаль, до уваги не брались. Законом визначено момент набуття підприємством статусу підприємства з іноземними інвестиціями. Державна реєстрація іноземних інвестицій здійснюється лише після фактичного їх внесення. Законом більш чітко визначаються порядок та умови звільнення обкладення митом майна, що ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємств з іноземними інвестиціями;

– правове регулювання інвестування в процесі приватизації державного майна. До цього розділу належать Закони України «Про приватизацію державного майна» від 19.02.1997 р., «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» від 15.05.1996 р., «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі» від 10.07.1996 р., а також Указ Президента України «Про державну програму приватизації» від 12.01.1999 р. Ці нормативні акти визначають принципи та порядок інвестування в процесі приватизації державного майна;

– корпоративна форма інвестування. Основними нормативно-правовими актами цього розділу є Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р., «Про цінні папери та фондову біржу» від 18.05.1991 р., «Про державне регулювання ринку цінних паперів» від 30.05.1996 р., «Про оренду державного та комунального майна» від 14.03.1995 р., «Про промислово-фінансові групи в Україні» від 21.11.1995 р., «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р., та ін.;

– правове регулювання інноваційної діяльності. Правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інвестиційної діяльності визначені Законом України «Про інноваційну діяльність». Поняття інноваційної діяльності дається у Законі України «Про інвестиційну діяльність» (ст. 3), а пільги щодо оподаткування інноваційну діяльності визначено Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» (ч. 14 ст. 7). Деякі питання інноваційної діяльності врегульовано підзаконними нормативно-правовими актами;

– правове регулювання лізингу. Основним нормативним актом, що регулює ці відносини, є Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 р.;

– правове регулювання капітального будівництва. До цього розділу належать нормативні акти, які регулюють особливості правового становища проектних і будівельних підприємств та органів управління будівельним комплексом. Це Господарський кодекс України та Закони «Про управління майном, що перебуває у загальнодержавній власності в будівництві та промисловості будівельних матеріалів» від 19.02.1996 р., «Про основи містобудування» від 16.11.1992 р., який визначає правові, економічні, соціальні та організаційні засади містобудівної діяльності в Україні та спрямований на формування повноцінного життєвого середовища, а також низка підзаконних нормативно-правових актів;

– особливості інвестиційної діяльності в окремих галузях народного господарства;

– особливості здійснення інвестиційної діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах. Основним законом цього розділу

є Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон». Цей Закон визначає порядок створення і ліквідації та механізм функціонування спеціальних (вільних) економічних зон на території України, загальні правові та економічні основи їх статусу, а також загальні правила регулювання відносин суб'єктів економічної діяльності цих зон з державними та іншими органами.

Слід зазначити, що в цілому в Україні створено правові засади здійснення інвестиційної діяльності, але деякі законодавчі акти потребують змін та доповнень.

Численність нормативних актів, що надаються для регулювання інвестиційних відносин, велика кількість органів, уповноважених видавати такі акти, створюють масив несистематизованих та невпорядкованих актів. Цей масив не має у своїй основі систему утворюючого акту, лише деякою мірою цю прогалину заповнює Закон України «Про інвестиційну діяльність».

Ці проблеми можуть бути вирішені тільки шляхом кодифікації інвестиційного законодавства. І саме тому заслуговую на підтримку думка про доцільність розробки та прийняття Інвестиційного кодексу України [6, 54].

Слід зазначити, що інвестиційна діяльність в Україні регулюється не тільки національним законодавством. Відповідно до ст. 22 Закону України «Про інвестиційну діяльність» якщо міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві про інвестиційну діяльність України, то застосовується правила міжнародного договору.

Першочергову роль у регулюванні інвестиційних відносин відіграє міжнародне право, зокрема ряд міжнародно-правових документів. До них відносяться:

Вашингтонська конвенція «Про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами» від 18 травня 1965 року.

Сеульська конвенція «Про заснування багатостороннього агентства по гарантіям інвестицій (Multinational Investment Guarantee Agency – MIGA)», що була схвалена 11 жовтня 1985 року на щорічній зустрічі Ради керуючих Всесвітнього банку в Сеулі.

Група міжнародних договорів України із окремими країнами про заохочення та взаємний захист інвестицій. Зазначені двосторонні угоди укладені Україною із більш ніж 50 країнами світу. Наприклад: Угода між Україною та Турецькою Республікою про взаємне сприяння та захист інвестиції від 17.05.1997.

Таким чином, правова основа державного регулювання інвестиційної діяльності являє собою значну кількість нормативно-правових актів, представлених як актами національного законодавства, так і міжнародно-правовими документами. Але розгалуженість та численність правових джерел регулювання інвестиційної діяльності не сприяють ефективному регулюванню даного питання. Отже, необхідність узгодження та кодифікування інвестиційного законодавства постає першочерговим завданням державної влади на шляху до стабілізації та оптимізації інвестиційних відносин в Україні.

**Бібліографічний список:**

1. Демидович В. Регулювання інвестиційних процесів на регіональному рівні / В. Демидович // Вісник Національної академії державного управління. – 2006. – № 2. – С. 162.
2. Чернадчук В.Д. Основи інвестиційного права України / Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Чернадчук Т.О. ; за ред. В.Д. Чернадчука. – Суми : ВТД «Університетська книга», К. : Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2055. – С. 206.
3. Нагребельний В.П. Банківське та інвестиційне законодавство України : проблеми вдосконалення / Нагребельний В.П. // Правова держава: щорічник наукових праць. Випуск тринадцятий. – 2002. – С. 201.
4. Чернадчук В.Д. Основи інвестиційного права України / Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Чернадчук Т.О. ; за ред. В.Д. Чернадчука. – Суми : ВТД «Університетська книга», К. : Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2055. – С. 206.
5. Вінник О.М. Інвестиційне право. – К. : Атіка, 2000. – С. 25-28.
6. Гордієнко Т. Договір про спільну інвестиційну діяльність як форма міжнародного господарського виробництва // Юридичний журнал. – 2005. – № 12. – С. 54.

*Инструментом обеспечения экономического роста является создание эффективного механизма регулирования инвестиционных процессов. Инвестиционное законодательство как форма реализации инвестиционных процессов включает в себя как нормативные так и подзаконные нормативные акты. Инвестиционная деятельность в Украине регулируется не только национальным, но и международным законодательством.*

*The instrument of providing of the economy growing is creation of effective mechanism of investment processes adjusting. Investment legislation as a form of realization of investment processes plugs in itself both normative and sublegislative acts. Investment activity in Ukraine is regulated by not only national but also international legislation.*